

Edebiyat Tarihi Araştırmacılığı ve Edebiyat Tarihi Yazımında İhmal Edilen Bir Nesil: *Ara Nesil*

Cafer Gariper*

Giriş

Bir milletin edebiyat tarihinin yazılabilmesi için o milletin geçirdiği değişimin, başka milletlerle olan ilişkiler ağının, edebiyat alanında ortaya koyduğu eserlerin, dönemlerin ve sanatkârların araştırılmış, eski metinlerin tespit edilmiş, yeni metinlerin eleştirel bakışla değerlendirilmiş olması gerekir. Bunun için de öncelikle türlerin gelişim seyrinin ve dönemlerin incelenmiş olmasına ihtiyaç vardır. Dönemler araştırılıp incelenirken ne çıkan toplulukların ve sanatkârların yanında geri planda kalan grupların, yönelimlerin ve sanatkârların da üzerinde durulması, onların edebiyatın gelişimindeki katkılarının belirlenmesi yararlı olur.

Edebiyat tarihçiliğinde uzun yıllar ihmal edilen, edebiyat tarihlerindeki yerini almakta geciken kimi nesillerden, topluluklardan ve yönelimlerden söz etmek mümkündür. Bu tür nesiller, topluluklar ve yönelimler genellikle ne çıkan edebiyat topluluklarının ve sanatkârların gölgesinde kalan, kendilerini gereğince gösteremeyen bir yapıda belirir. Bunlar her ne kadar gölgede kalmış, geri plana düşmüş olsa da edebiyatın gelişiminde kimi zaman göz ardı edilemeyecek katkıya sahiptir. Çünkü edebiyatın yenileşmesinde ve gelişmesinde, yaygınlık kazanmasında ikinci, üçüncü dereceden toplulukların, yazar ve şairlerin de rolü vardır.

Edebiyat tarihinin eksiksiz, hiç değilse eksik ve hatalarının önemli bir kısmından arınmış Őekilde yazılabilmesi için geri planda kalan sanatkrlarla topluluklara yahut yönelimlere eğilmek, ortaya konan kalem ürünlerini değerlendirmek çeşitli yararlar sağlar. Karanlıkta kalan yanları aydınlatmak, kapalı kalan yanların üzerini açmak, edebiyat tarihi alanında yapılacak çalışmaların yolunu kısaltır, edebiyat tarihi yazıcılarının işini kolaylaştırır. Bununla da kalmaz, ne çıkan edebiyat hareketlerinin, topluluk ve sanatkârların çevresini aydınlatır, daha da belirginleşmesine zemin hazırlar. nemliyle nemsizin ya da daha az önem taşıyanın ortaya konması için de böyle bir çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

* Dr. gr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Isparta/TÜRKİYE, cafergariper@sdu.edu.tr ORCID: 0000-0002-1778-0168

Kimi zaman edebiyat sahasında asıl değişimi ve yeniliği hazırlayanlar, alt yapıyı kuranlar geri planda kalan topluluklar ve sanatkârlardır. Bu da kapsamlı ve etraflı araştırmalarla ortaya çıkarılabilir. Çünkü,

“...edebiyat tarihinde vâkıa eserin sadece kendisi olmayıp onun etrafında kendisine bağlı başka vâkıalar da vardır, içinde meydana geldiği edebiyatın diğer edebiyat eserleri arasına katılan eser artık kendi başına olmaktan çıkar; artık kendisinden ibaret kalmaz. Ait bulunduğu nevide naklettiği bir duygu ve durumun ifadecisi olarak, kendinden evvel ve kendisinden sonraki başka eserler arasında veya onlar karşısında, onlara nisbetle yeni bir hüviyete ulaşır, kendi başına oluştan öte bir görünüş alır.”¹

Böyle bir durum da belirli bir dönemde varlık kazanan edebiyat yönelimlerini, farklı grup ve toplulukları bütüncül bakışla araştırıp incelemeyi gerektirir. Bu düşünceyle hareketle bir bildirinin sınırları içerisinde “Ara Nesil” ve mensuplarının edebiyat araştırmacılığı ve edebiyat tarihi yazıcılığı açısından uzun yıllar ihmal edilmişliği ve bunun sebepleri üzerinde kısaca durulacak, “Ara Nesil”in Türk edebiyatı araştırmacılığı ve edebiyat tarihi yazıcılığı açısından yerinin belirlenmesine çalışılacaktır.

İhmal Edilen Bir Nesil: Ara Nesil

“Ara Nesil”, edebiyat tarihi ve edebiyat araştırmacılığında uzun yıllar dikkatten kaçırılır. Şüphesiz bunda edebiyat tarihçilerinin ve araştırmacılarının ihmalleri yanında dönemin ve söz konusu neslin kendine özgü özellikleri de rol oynar. Eskiyle yeninin karşılaşmasını ve çatışmasını içine alan dönemin karışık edebiyat ortamı da neslin gözden kaçırılmasına zemin hazırlar. Buna Türkiye’de bilimsel yöntemlerle edebiyat araştırmacılığının ve edebiyat tarihi yazıcılığının geç gelişmiş olması da eklemek gerekir.

Probleme Türk edebiyatı tarihçiliği ve araştırmacılığı açısından bakıldığında her şeyden önce yapılan ilk çalışmaların metodik olmadığı ve bilimsel bir zemine oturmadığı görülür. Henüz metin tespitinin gereğince yapılmadığı, edebiyat dönemlerinin, Türk edebiyatının farklı edebiyatlarla olan ilişkiler ağının açığa kavuşturulmadığı, edebiyat ürünlerinin ve sanatkârların çehresinin belirmediği, sanatkâr-eser-dönem ilişkisinin gereğince kurulamadığı bir ortamda dikkate değer, ayrıntıları gözden kaçırmayan, türlerin gelişim seyrini, değişim ve dönüşümünü

1 Ömer Faruk Akün, “Bir Türk Edebiyat Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”, *Dergâh*, C 1, S. 1 (1990), s. 13.

gösteren edebiyat tarihleri beklemek hayal olur. Her şeyden önce Türkiye’de edebiyat araştırmacılığı ve edebiyat tarihi çalışmaları gelişmiş Batı ülkelerine göre geç başlar. 1888’lerden itibaren edebiyat tarihi alanında kimi çalışmalara rastlansa da M. Fuad Köprülü’ye gelinceye kadar edebiyat tarihi yazıcılığının öznel değerlendirmeler çevresinde basit sınıflandırmalardan öteye geçemediği görülür.² Fuad Köprülü’nün ilk baskısı ders notu hâlinde 1920-1921’de yapılan *Türk Edebiyatı Tarihi* (1926)’nin başlangıçtan 13. yüzyılın sonuna kadar olan zamanı kapsadığı düşünülürse klasik Türk edebiyatı ve modern Türk edebiyatı araştırmacılığının gecikeceği, yenileşme dönemi Türk edebiyatı araştırmacılığının dikkate değer ürünlerini vermesinin ancak 20. yüzyılın ortalarında mümkün olacağı anlaşılır.

Edebiyat hareketleri, topluluklar, yönelişler genellikle daha sonraki yıllarda eleştiriciler ve edebiyat araştırmacılarınca adlandırılmıştır. “Ara Nesil” edebî dönemi üzerinde yapılan çalışmaların gecikmesinde böyle bir durumun da etkisi gözden kaçırılmamalıdır. Bir gazete veya dergi çevresinde toplanmayan, ortak bildiriye sahip olmayan, topluluk kurmayan, kendilerini adlandırmayan bu neslin, yenileşmenin ikinci nesli ile “Servet-i Fünûn” arasında sıkışıp kalması, dikkatlerden kaçmasına yol açar. Nitekim Abdülhak Hâmid’in, Recaizâde M. Ekrem’in, Muallim Naci’nin eser verdiği bir dönemde “Ara Nesil” mensuplarının kendilerini göstermesi pek mümkün olmaz. Buna 1896 yılında edebiyat dünyasına giren “Servet-i Fünûn” topluluğu da eklenince iki güçlü edebî dönem ve hareket arasında kalan “Ara Nesil”in gölgenmesi kaçınılmaz olur. Mehmet Kaplan’ın ifadesiyle “Antolojiye eserleri alınan üç büyük şahsiyet, “Servet-i Fünûn” nesli ortaya çıkıncaya kadar, arada yetişen kabiliyetleri âdeta ezmişlerdir.”³ Kaplan’ın kastettiği üç büyük şahsiyet Abdülhak Hâmid, Recâizâde M. Ekrem ve Muallim Nâci’dir. Ezilenler ise “Ara Nesil” mensuplarıdır. Bu da sonuçta onların uzun yıllar ihmal edilmelerine yol açar.

Ara Nesil’in Adlandırılması

“Ara Nesil” adlandırması ilk defa Mehmet Kaplan tarafından 1946 yılında yayımlanan *Tevfik Fikret ve Şiiri* adlı doçentlik tezi ile gündeme getirilir. Kaplan, Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatının “Servet-i Fünûn” a kadar olan kısmının hâkim yönelişlerini esas alarak üç döneme ayırır. Bunlar,

2 Akün, agm., s. 12.

3 Mehmet Kaplan - İnci Enginün - Birol Emil - Zeynep Kerman, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi IV*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1982, s. XVII.

1. Siyasî ve sosyal fikirler devri,
2. Ferdîyetçilik, büyük ihtiraslar ve ıztıraplar devri,
3. Küçük ve günlük hassasiyetler devri: Ara Nesil'dir.⁴

Söz konusu kitabın *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser* adıyla 1971'de yapılan ikinci baskısında “*Küçük ve günlük hassasiyetler devri*” ibaresi bırakılır, “*Ara Nesil*” ibaresi kaldırılır. Bu kısmın içeriği değiştirilmez.⁵

Mehmet Kaplan'ın getirdiği *Ara Nesil* adlandırması, edebiyat araştırmacılığı alanında uzun yıllar rağbet görmez. Mehmet Kaplan yönetiminde hazırlanan ve bugün “Ara Nesil” yazarları arasında değerlendirilen Beşir Fuad ile Mizancı Mehmet Murat hakkında 1960'larda yapılan doktora tezlerinde “Ara Nesil” adı ve dönemlendirilmesi konu edinilmez. Tevfik Fikret kitabının 1971'de yapılan ikinci baskısında “Ara Nesil” ibaresinin kaldırılmış olması Mehmet Kaplan'ın da adlandırma konusunda bir tereddüt yaşadığını düşündürür. Fakat Tevfik Fikret kitabının ikinci baskısından on bir yıl sonra bir ekiple hazırladığı *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi IV*'ün iç kapağında (*Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi IV* Ekrem, Hâmid, Sezai ve Ara Nesil) ve “Önsöz”de “ara nesil”⁶ adlandırmasına yer verdiği görülür.

“Ara Nesil” adlandırmasının bugün bile edebiyat araştırmaları ve edebiyat tarihi yazıcılığında yeterince kabul gördüğü söylenemez. İşin doğrusu böyle bir adlandırma Türk edebiyatındaki birçok adlandırmada olduğu gibi, gereğince tartışılmış bile değildir. Mehmet Kaplan'ın *Tevfik Fikret ve Şiiri* kitabıyla getirdiği teklif, zamanla öğrencilerinin birçoğu tarafından kabul görür. Kaplan ve çevresi dışında kalanlarca son yıllara gelinceye kadar pek tasvip edilmez. Nitekim “Ara Nesil” adlandırmasına İstanbul Üniversitesi çevresi olumlu bakarken Ankara Üniversitesi çevresinin çalışmalarında böyle bir adlandırmaya rağbet etmediği gözlenir. Ankara Üniversitesi çevresi, “Ara Nesil” yerine dönemi ve sanatkârları daha çok “Tanzimat Edebiyatı” genel başlığı altında yenileşmenin ikinci nesli içerisinde değerlendirme yoluna gider. Bu da “Ara Nesil” adlandırması üzerinde edebiyat araştırmacılarının bir mutabakata varamadığını gösterir. Mesela “Ara Nesil” ibaresi Kenan Akyüz'de yer olmadığı gibi, İsmail Parlatır, bir yazısında “Ara Nesil”in öne çıkan temsilcilerinden Menemenlizâde M. Tahir için “Menemenli-

4 Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret ve Şiiri*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946, s. V, 9.

5 Kaplan, *Tevfik Fikret, Devir-Şahsiyet-Eser*, Bilmen Basımevi, İstanbul 1971, s. 9-13.

6 Kaplan – Enginün - Emil - Kerman, *age.*, s. XVIII.

zade M. Tahir Tanzimat edebiyatının ikinci kuşağının son halkasıdır.”⁷ yargısında bulunur.

“Ara Nesil” adlandırması İstanbul Üniversitesi çevresinde asıl rağbeti 1990’ların başlarından itibaren görmeye başlar. Türk edebiyatı tarihi araştırmacılığında önemli bir yeri olan Ömer Faruk Akün, bir mülakatında Tanpınar’ın *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*’nden söz ederken “Tanpınar birinci cildi Muallim Nâci ile kapatmıştı. Sonraki ciltte ara nesli, Servet-i Fünûn neslini işleyecekti.”⁸ der. Bu cümleler onun “Ara Nesil” adlandırmasına sıcak baktığını gösterir. Nitekim yönetiminde ve jüri üyeliğinde 1993’te tamamlanan doktora tezlerinden bir kısmı “Ara Nesil” yazarlarını konu alır ve bu tezler üzerinde “Ara Nesil” ibaresini taşır.⁹ Daha sonraki yıllarda İstanbul Üniversitesinde bu tezlere “Ara Nesil”i konu alan ve bu adı taşıyan başka tezler eklenir.

Ara Nesil’in Dönemlendirilmesi

Ara Nesil mensupları bir topluluk olmadığı ve her ne kadar *Haver*, *Güneş*, *Berk gibi* yayın organları çevresinde birkaç yıl yayın faaliyetinde bulunmuş olsalar da ortak dergi çıkarmadıkları için onları dönemlendirmek kimi güçlükleri beraberinde getirmektedir. Bu sebeple araştırmacılar farklı görüşler ileri sürerler. “Ara Nesil”in yenileşmenin ikinci nesliyle “Servet-i Fünûn” arasında yer aldığı, 1880’lerden “Servet-i Fünûn” topluluğun kuruluşuna kadar yoğun yazı faaliyetinde bulunduğu düşünülürse 1880’lerin başlarından 1896’a kadar olan bir dönem içerisinde etkili olduğu söylenebilir.¹⁰ “Ara Nesil” mensupları, 1880’lerin başlarından 1896’da “Servet-i Fünûn” topluluğu oluşuncaya kadarki dönemde edebiyatın yenileşmesinde ve gelişmesinde önemli rol üstlenirler. Bunlardan birkaçını sayacak olursak şunları söylemek mümkündür: Eleştiri bu yıllarda Batı tarzı yapıya kavuşmaya başlar. İlk edebiyat tarihi yazma denemesi bu yıllarda yapılır. Batı edebiyatındaki akımlar ilk defa bu dönemde tartışmaya açılır. Mensur şiir bu yıllarda Türk edebiyatına girer. Natüralist romanlar yazılmaya başlanır. “Servet-i Fünûn”un geliştireceği

7 İsmail Parlatır, “Menemenli-zâde Mehmed Tahir”, *Büyük Türk Klâsikleri*, C 8, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1988, s. 462.

8 Akün, *age.*, s. 12.

9 M. Fatih Andı, *Ara Nesil Şâiri Mehmed Celâl (Hayatı-Görüşleri-Şiirleri)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1993; Mahmut Babacan, *Ara Nesil’de Tenkid*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1993.

10 Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Cafer Gariper, “Türk Edebiyatında Ara Nesil Edebî Devresi”, *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış Yeni Türk Edebiyatı*, Kurgan Edebiyat, 2013, s. 104-106.

kimi yeniliklerin başlangıçları bu yıllarda yapılır. Bazı nazım şekilleri ilk defa bu yıllarda denenir. Bütün bunlar “Ara Nesil” mensuplarının yoğun kalem ürünü verdiği dönemin Türk edebiyatının gelişiminde nasıl rol üstlendiğini gösterir.

Ara Nesil Mensupları

“Ara Nesil”i adlandırmak ve dönemlendirmek gibi mensuplarını belirlemek de bazı güçlükler taşır. Bu güçlükler daha çok söz konusu edebî dönemde eser veren sanatkârlardan ve dönemin edebî atmosferinden kaynaklanır. Sayısı tam tespit edilemeyen ikinci, üçüncü dereceden kalabalık bir yazar ve şair kadrosundan söz etmek mümkündür. Bunlardan başlıcaları arasında Nâbizâde Nâzım, Mehmed Ziver, Fazlı Necib, Mehmed Celâl, Mustafa Reşid, Recep Vahyî, Menemenlizâde Mehmet Tâhir, Nigâr Hanım (Nigâr Bint Osman), Mihrünnisa Abdülhak Hâmid, Abdülkerim Sâbit, Abdülhalim Memduh, A. Nâzım, Ali Ulvî, Câzım, Fâik Reşad, Ali Gâlib, Bâki, Said, Beşir Fuad, Ahmet Râsim, E. H. Tepeyran, Ali Kemal, Şeyh Vasfı, Elhac İbrahim, M. Nuri, Andelib (Fâik Esad), Selanikli Fazlı Necip, Tepedelenlizâde Kâmil, Müstecâbizâde İsmet, İbnürrifat Sâmih, Faik Reşat, Fatma Âliye Hanım ve Halil Edib sayılabilir.

Bugün tam kadrosunu tespit edemediğimiz “Ara Nesil” mensuplarının kadrosunu ileride yapılabilecek yeni çalışmalar genişletecektir. Bu da dönemin yayın organlarının, basın hayatının elden geçirilip düzenlenmesiyle mümkündür.

Edebiyat Tarihi Yazıcılığı ve Ara Nesil

Daha önce de belirttiğimiz gibi edebiyat tarihi yazımında uzun yıllar “Ara Nesil” adlandırmasına ve dönemlendirmesine rastlanmaz. Edebiyat tarihçileri, kimi “Ara Nesil” mensuplarından söz etmek istediklerinde ya onları yenileşme dönemi Türk edebiyatı (Tanzimat sonrası Türk edebiyatı)nın ikinci neslinin içerisinde ya da “Servet-i Fünûn” içerisinde konumlandırma ve değerlendirme yoluna giderler. Kimi edebiyat tarihlerinde ise “Tanzimat Edebiyatı” dönemlendirmesi yanında “Avrupâi Türk Edebiyatı”, “Avrupa Tesirinde Türk Edebiyatı” şeklinde adlandırmalara rastlanır. “Ara Nesil” mensuplarının öne çıkanlarının hakkında verilen kısa bilgilerle bu tür başlıklar altında karşılaşılır. Bu da edebiyat araştırmacılığı ve edebiyat tarihi yazımında belirli bir güçlüğü yol açar.

Edebiyat tarihi mahiyetinde ilk çalışmayı yapan, kendisi de bir “Ara Nesil” mensubu olan Abdülhalim Memduh’un *Tarih-i Edebiyat-ı Osmanî* (1888)’inde tabiatıyla “Ara Nesil” adlandırmasına ve dönemine rastlanmaz. II. Meşrutiyet yıllarında Şahabettin Süleyman’ın *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye* (1910) kitabında “Fetret-i

Edebiye” başlığı altında Nabizâde Nâzım’la İsmail Safa’nın adlarına rastlanır. Faik Reşat (*Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyeye*, 1911/1913)’ın çalışması daha önceki dönemlerde bittiği için Ara Nesil ibaresi yer almaz. şahabettin Süleyman’ın *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyeye*’den dört yıl sonra Fuad Köprülü’yle birlikte hazırladığı *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı* (1914)’nın iki cilt olarak düşünöldüğü hâlde Nevşehirli İbrahim Paşa’nın sadaretine kadar olan devreyi konu alan birinci cildi yayımlanabilir.¹¹ Fuad Köprülü’nün edebiyat tarihi yazımında da “Ara Nesil” yer almaz. İsmail Habip Sevük’ün *Türk Tecdüt Edebiyatı Tarihi* (1340)’nde ve İsmail Ertaylan’ın ilk baskısı 1925-1926’da Azerbaycan’da gerçekteştirilen *Türk Edebiyatı Tarihi*’nde de “Ara Nesil” adlandırmasına rastlanmaz. Bu edebiyat tarihinde “Edebiyât-ı Cedide” başlığı altında İsmail Safa,¹² Nabizâde Nâzım,¹³ Nigâr Hanım¹⁴ gibi “Ara Nesil”den kimi adlara yer verilir.

Tarih-i Edebiyat Dersleri (1925)’nde “İbrahim Necmi, ‘Edebiyat-ı Cedide Muakkipleri’ başlığı altında ara nesli inceler.”¹⁵ Fakat o da “Ara Nesil” adlandırması yapmaz.

Mustafa Nihat [Özön]’ın *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* (1934)’nde de “Ara Nesil” adına rastlanmaz. Yazar, “İlk Nazım Yenilikleri” ara başlığından sonra gelen “Diğer Şairler” başlığı altında “Bu zamanın üstatlarından başka asıl boşluğu doldurmağa çalışan bazı gençleri vardır. Nabizâde Nâzım, Menemenlizâde Tahir, Abdülhalim Memduh, Ali Ferruh, İsmail Safa, Ahmet Vefa, Mehmet Celâl ile Nigâr, Makbule Leman, Yaşar Nezihe hanımlar bu aradadır.”¹⁶ dedikten sonra adı geçen yazarlar hakkında değerlendirmeler yapar. Kitabın ilerleyen sayfalarında “İlk Romancılar” başlığı altında Nabizâde Nâzım’a dönerek onun hakkında “Edebiyat-ı Cedide adını verdiğimiz topluluk meydana gelinceye kadar edebiyatımızda, gerek teknik ve gerek dil bakımlarından yapılması lâzım olan değişiklikleri ilk sezenlerden biridir.”¹⁷ yargısında bulunur. Bu satırlardan Mustafa Nihat [Özön]’ın “Ara Nesil”in edebiyat tarihindeki yerini kavramış, fakat dönemi adlandırmada gerekli adımı atmamış olduğu sonucu çıkarılabilir.

11 Polat, Nâzım H. *şahabeddin Süleyman*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 139.

12 İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C I-IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 503-519.

13 Ertaylan, *age.*, s. 523-526.

14 Ertaylan, *age.*, s. 539-548.

15 Kâzım Yetiş, *İbrahim Necmi Dilmen*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 11.

16 Mustafa Nihat [Özön], *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, Devlet Matbaası, İstanbul 1934, s. 75.

17 Özön, *age.*, s. 321.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ilk baskısı 1949'da, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş ikinci baskısı 1956'da yapılan *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* Muallim Naci maddesiyle biter. Böyle olunca yazarın "Ara Nesil"e yer vermesi beklenemez.

Vasfi Mahir Kocatürk, ilk baskısı 1964'te yapılan *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*'nde "Ara Nesil" mensuplarından İsmail Safa¹⁸ ile Nabizâde Nâzım'a¹⁹ "Tanzimat'tan Sonra Türk Edebiyatı" başlığı altında yer verir.

Kenan Akyüz'ün 1964'te makale olarak baskısı yapıldıktan sonra 1969'da kitaplaşan *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923* adlı çalışmasında da Ara Nesil adlandırmasına tesadüf edilmez. Araştırmacı, Nâbizâde Nâzım'a,²⁰ Beşir Fuad'a,²¹ Faik Reşad'a²² ve Abdülhalim Memduh'a²³ "Tanzimat Devri (1860-1896)" başlığı altında yer verme yoluna gider.

Adları anılan edebiyat tarihlerine nispeten daha yakın yıllarda hazırlanan edebiyat tarihlerinde de "Ara Nesil" adına rastlanmaz. Nihad Sami Banarlı'nın *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*'nin 1970'lerde yapılan yeni baskısında, Ahmet Kabaklı'nın *Türk Edebiyatı*'nda ve Seyit Kemal Karaalioğlu'nun *Resimli ve Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*'nde de "Ara Nesil" ibaresinin yer almadığı görülür.

Nihad Sami Banarlı'nın *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*'nin 1971'de yapılan genişletilmiş yeni baskısında "Avrupâî Türk Edebiyatı'nın Kadın Sanatkârları" başlığı altında "Ara Nesil" içerisinde değerlendirilmesi gereken Nigâr Hanım, Fatma Aliye, Emine Semiye ve Abdülhak Mührünnissâ²⁴ adlarına yer verilir. Yine aynı edebiyat tarihinde "Tanzimat Edebiyatının Umûmî Vasıfları ve Edebî Nevilerde Avrupâî Gelişmelere Toplu Bir Bakış" başlığı altında "Ara Nesil" şair ve yazarları arasında yer alan Nabizâde Nâzım,²⁵ İsmail Safa²⁶ ve Mizancı Mehmet Murat²⁷ "Tanzimat Edebiyatı" içerisinde değinilen adlar arasında yer alır.

18 Vasfi Mahir Kocatürk, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, İKÜ Yayınları, İstanbul 2016, s. 655.

19 Kocatürk, *age.*, s. 664.

20 Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, Mas Matbaacılık, 4. baskı, Ankara, 1982, s. 62-63.

21 Akyüz, *age.*, s. 68, 70.

22 Akyüz, *age.*, s. 69.

23 Akyüz, *age.*, s. 69.

24 Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C II, MEB, İstanbul 1971, s. 990-994.

25 Banarlı, *age.*, s. 997, 1000-1001.

26 Banarlı, *age.*, s. 997, 1001-1002.

27 Banarlı, *age.*, s. 1001.

Ahmet Kabaklı tarafından hazırlanan *Türk Edebiyatı*'nda da "Ara Nesil" adlandırmasına ve "Ara Nesil"le ilgili dönemlendirmeye rastlanmaz. "Ara Nesil" şair ve yazarlarından Nabizâde Nâzım'a yer verilir.²⁸

Nigâr Hanım,²⁹ Menemenlizade Tahir,³⁰ Fatma Aliye,³¹ Abdulhalim Memduh,³² İsmail Safa,³³ Mehmet Celâl³⁴ gibi "Ara Nesil" mensuplarının yer yer Servet-i Fünûn mensuplarıyla karıştırıldığı³⁵ Seyit Kemal Karaalioğlu'nun *Resimli ve Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*'nde de "Ara Nesil" maddesine rastlanmaz.

Buraya kadar yapılan tespit ve değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere Mehmet Kaplan'ın açtığı çığırda kendi öğrencilerinin "Ara Nesil" mensupları hakkında yaptığı çalışmalara gelinceye dek, "Ara Nesil", edebiyat araştırmacılığında ve edebiyat tarihi yazımında karşılığını uzun bir zaman bulamaz. Edebiyat tarihi mahiyeti taşıyan çalışmalar arasında "Ara Nesil" edebi devresine ancak 2000'li yıllarda yer vermeye başlanır. Bir grup tarafından hazırlanan *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*'nda *Ara Nesil* maddesiyle karşılaşılr.³⁶ Daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde "Ara Nesil" maddesinin yer aldığı görülür.³⁷ Bunu yine bir grup tarafından hazırlanan *Tanzimat Edebiyatı* adlı kitapta yer alan bir başka "Ara Nesil"³⁸ maddesi takip eder.

Aynı yıllarda İnci Enginün tarafından hazırlanan ve edebiyat tarihinin boşluklarını doldurmaya yönelik notlardan/maddelerden oluştuğu izlenimi veren *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)* adlı kitapta da "Ara Nesil Şairleri" alt başlığı altında *Ara Nesil* şairlerinin değerlendirildiğine tanık olunur.³⁹

28 Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C. III, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s. 158-163.

29 Seyit Kemal Karaalioğlu, *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi 2 Tanzimattan Cumhuriyete*, İnkılap ve Aka, İstanbul 1982, s. 522, 551, 553-560.

30 Karaalioğlu, *age.*, s. 522.

31 Karaalioğlu, *age.*, s. 522.

32 Karaalioğlu, *age.*, s. 552, 560.

33 Karaalioğlu, *age.*, s. 603-610.

34 Karaalioğlu, *age.*, s. 611-614.

35 Karaalioğlu, *age.*, s. 603-610.

36 Cafer Gariper, "Geçiş Dönemi Nesli: Ara Nesil", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, Grafiker Yayınları, Ankara 2004, s. 105-117.

37 Necat Birinci, "Ara Nesil", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 89-101. Bu madde "Ara Nesil Edebiyatı" başlığıyla yazarın şu kitabında da yer alır: *Edebiyat Üzerine İncelemeler*, Kitabevi, İstanbul 2000, s. 89-109.

38 Gariper, *agm.*, 2013, s. 101-147.

39 İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, 2. baskı, İstanbul 2006, s. 528-532.

Edebiyat Araştırmacılığı ve Ara Nesil

Edebiyat tarihi yazımına kıyasla edebiyat araştırmacılığı alanında araştırmacıların “Ara Nesil”e karşı daha ilgili olduğu görülür. Özellikle akademik alışmalar “Ara Nesil”i gözden kaçırmaz. Hatta kimi araştırmalar “Ara Nesil” ve mensupları üzerinde odaklanır. 1960’larda başlayan bu tür çalışmaların 1990’larda yoğunlaştığına tanık olunur. Fakat akademik çalışmaların dışında “Ara Nesil”, pek dikkat ekmez. Bunu niversiteler dışında ciddi bir edebiyat araştırmacısı kadrosunun bulunmayışıyla, “Ara Nesil” döneminde güçlü yazar ve şairlerin çıkmamış olmasıyla ve araya belirli bir zaman aralığının girmesi dolayısıyla “Ara Nesil”in ilgi alanından uzaklaşmış olmasıyla açıklamak mümkündür.

“Ara Nesil” zerine akademik alışmaları İstanbul niversitesinde Mehmet Kaplan başlatır. Onun yönetiminde Orhan Okay, *İlk Türk Natüralisti ve Pozitivist Beşir Fuad* (1963) adlı doktora tezini hazırlar. Böylece “Ara Nesil” mensubu bir yazar doktora düzeyinde araştırma konusu olur. Bunu yine Mehmet Kaplan yönetiminde Birol Emil’in *Mizancı Mehmet Murat* (1967) adını taşıyan doktora tezi takip eder. Fakat bu iki çalışmada da “Ara Nesil” adlandırmasına ve dnemlendirmesine yer verilmez. Daha sonra Mehmet Kaplan yönetiminde Necat Birinci’nin *Menemenlizade Mehmed Tahir* (1981) başlıklı doktora tezi akademik çalışmalar arasındaki yerini alır. Birinci, çalışmanın n sözünde Menemenlizade Mehmet Tahir’in “Ara Nesil” şairi olduğunu ifade etme yoluna gider.⁴⁰ Nazan Bekiroğlu, *şair Nigar Hanım* adlı araştırmasında “Ara Nesil”⁴¹ ara başlığı altında “Ara Nesil”i ve Nigar Hanım’ın “Ara Nesil” sanatkarı kimliğini değerlendirir. Daha sonraki akademik çalışmalar arasında M. Fatih Andı’nın *Ara Nesil şairi Mehmet Celâl* (Hayatı-Görüşleri-şiirleri, 1993), Mahmut Babacan’ın *Ara Nesilde Edebî Tenkit* (1993) adlı doktora tezleri ile Atatürk niversitesinde Orhan Okay yönetiminde Ersin zarslan’ın hazırladığı *Ara Nesil Edebiyatçısı ve Gazetecisi Mustafa Reşid Bey Hayatı ve Eserleri* (1994) adlı yüksek lisans tezi anımlalıdır.

“Ara Nesil”i konu alan kimi makaleler de yayımlanır. Bunlardan doğrudan “Ara Nesil”i konu alanlardan başlıcalarını ele almakta yarar var. Bunlardan birincisi Abdülhalim Memduh hakkında yüksek lisans çalışması yapan Ersin zarslan’ın “*Edebiyatta Nesil Meselesi ve Ara Nesil*”⁴² başlıklı olanıdır. Bu makalesinde zarslan,

40 Birinci, *Menemenlizade Mehmed Tahir, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1981, s. I.

41 Nazan Bekiroğlu, *şair Nigar Hanım*, İletifim Yayınları, İstanbul 1998, s. 258-263, 387.

42 Ersin zarslan, “Edebiyatta Nesil Meselesi ve Ara Nesil”, *Folkloristik Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*, Ankara 1996, s. 278.

“Ara Nesil”i tartışmaya açar ve etraflıca tanıtma yoluna gider. Bir diğer makale Mahmut Babacan tarafından *Hece Eleştiri Özel Sayısı*’nda yayımlanan “Ara Nesil”de Eleştiri”⁴³ başlıklı makaledir. Söz konusu makalede Babacan, “Ara Nesil” eleştirisi hakkında kuşatıcı bir tanıtma yapar. Üçüncü bir makale ise “Türk Edebiyatında Ara Nesil” başlığıyla yayımlanan Ahmet İhsan Kaya’ya ait olanıdır.⁴⁴

Son olarak “Ara Nesil”, Ali İhsan Kolcu tarafından araştırma konusu yapılır. Önce *Ara Nesil Edebiyatı*,⁴⁵ sonra aynı yıl içerisinde genişletilerek *Ara Nesil Edebiyatı Tarihi*⁴⁶ adıyla Salkımsöğüt yayınları arasında çıkan kitapta “Ara Nesil” dönemi, yetmiş kadar yazar ve şair kadrosuyla ayrıntılı bir şekilde ele alınır.

Sonuç

Edebiyat tarihi araştırmacılığı ve yazımı bakımından “Ara Nesil” edebî devresi henüz bütün yazar ve şairleriyle araştırılmış, bütün cepheleriyle ortaya konmuş değildir. Edebî dönem üzerinde hâlen araştırma ve incelemeler sürmektedir. Her ne kadar Kolcu’nun yaptığı araştırmayla cephesinin önemli bir kısmı aydınlatılmışsa da yapılacak yeni araştırmalarla söz konusu edebî dönemin daha iyi aydınlanması, Türk edebiyatına katkıları ve Türk edebiyatı tarihindeki yerinin belirmesi sağlanacaktır. Yapılacak yeni çalışmalar önceki bilgileri yer yer değiştirerek düzeltilmesine imkân sağlayacak, yer yer yeni bilgiler ekleyecek, kimi zaman da önceki bilgileri sağlamlaştıracaktır.

Kapsamlı, ayrıntılı, isabetli tespit ve değerlendirmelerden kurulu bir edebiyat tarihi yazılabilmesi için Türk edebiyatının çok yönlü araştırmaya ihtiyacı vardır. Bunun için de öne çıkan edebiyat hareketlerinin ve kişilerin yanında geri planda kalan edebiyat hareketlerinin ve sanatkârlarının araştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. “Ara Nesil” edebî dönemi ve mensupları bu çerçeve de hâlen çeşitli akademik çalışmalar bağlamında araştırılmaktadır, araştırılmalıdır.

Bugün için Türk edebiyatı araştırmacılığının ve edebiyat tarihi yazıcılığının olumlu ve olumsuz yönünden söz etmek mümkündür. Olumlu yanı üniversitelerin çoğalmasıyla araştırmacı sayısında dikkate değer artışım olması, ayrıntıda kalan konuların araştırmaya açılması, hatta kimi konuların farklı yöntem ve bakış

43 Mahmut Babacan, “Ara Nesil’de Eleştiri”, *Hece, Eleştiri Özel Sayısı*, nr. 77-78-79. (Mayıs-Haziran-Temmuz 2003).

44 Ahmet İhsan Kaya, “Türk Edebiyatında Ara Nesil”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 9 (2013), s. 148-159.

45 Ali İhsan Kolcu, *Ara Nesil Edebiyatı*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2018.

46 Kolcu, *Ara Nesil Edebiyatı Tarihi*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2018.

açılılarıyla ikinci, üçüncü kez çalışılma durumuna gelmesidir. Olumsuz yanı ise hızla değişen hayatın içerisinde geçmiş dönemlere yabancılaşmak, o dünyadan kopmak, araştırma yapılan dönemin ruhunu yakalayamamak, edebiyat eserlerini çağının ruhundan kopararak soyut bir nesne gibi incelemeye koyulmaktır. Bu da edebiyat tarihi araştırmacılığında ve edebiyat tarihi yazımında doğru bir yöntem değildir. Oysa edebiyat tarihi araştırmacılığı ve edebiyat tarihi yazıcılığı çağın ruhunu dikkatten kaçırmadan metinleri dönemi içerisinde anlamlandırmayı, türlerin değişim ve gelişimini belirlemeyi, metinler arası ilişkiler ağını tespit etmeyi amaçlayan farklı bilim dallarından yararlanan disiplinler arası bir yöntem olmak durumundadır.

Kaynaklar

Akün, Ömer Faruk, “Bir Türk Edebiyat Tarihi Yazmak Mümkün müdür?”, *Dergâh*, C 1, S. 1 (1990), s. 12-13, 17-18.

Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, Mas Matbaacılık, Ankara 1982.

Andı, M. Fatih, *Ara Nesil Şairi Mehmed Celâl (Hayatı-Görüşleri-Şiirleri)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1993.

Babacan, Mahmut, *Ara Nesil’de Tenkid*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1993.

Babacan, Mahmut, “Ara Nesil’de Tenkit”, *Hece Eleştiri Özel Sayısı*, nr. 77/78/79, (Mayıs/Haziran/ Temmuz 2003), s. 71-85.

Banarlı, Nihad Sâmi, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB, İstanbul 1971.

Bekiroğlu, Nazan, *Şair Nigâr Hanım*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

Birinci, Necat, *Menemenlizâde Mehmed Tahîr, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1981.

Birinci, Necat, “Ara Nesil”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 89-101.

Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, 2. baskı, İstanbul 2006.

Ertaylan, İsmail Hikmet, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C I-IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Gariper, Cafer, “Geçiş Dönemi Nesli: Ara Nesil”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, Grafiker Yayınları, Ankara 2004, s. 105-117.

Gariper, Cafer, “Türk Edebiyatında Ara Nesil Edebî Devresi”, *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış Yeni Türk Edebiyatı*, Kurgan Edebiyat, Ankara 2013, s. 101-147.

Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C III, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1990.

Kaplan, Mehmet, *Tevfik Fikret ve Şüri*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946.

Kaplan, Mehmet, *Tevfik Fikret, Devir-Şahsiyet-Eser*, Bilmen Basımevi, İstanbul 1971.

Kaplan, Mehmet - Enginün, İnci - Emil, Birol - Kerman, Zeynep, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi IV*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1982.

Kaya, Ahmet İhsan, "Türk Edebiyatında Ara Nesil", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 9 (2013), s. 148-159.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, İKÜ Yayınları, İstanbul 2016.

Kolcu, Ali İhsan, *Ara Nesil Edebiyatı*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2018.

Kolcu, Ali İhsan, *Ara Nesil Edebiyatı Tarihi*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2018.

[Özön], Mustafa Nihat, *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, Devlet Matbaası, İstanbul 1934.

Özarlan, Ersin, *Ara Nesil Edebiyatçısı ve Gazetecisi Mustafa Reşid Bey Hayatı ve Eserleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1994.

Özarlan, Ersin, "Edebiyatta Nesil Meselesi ve Ara Nesil", *Folkloristik Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*, Ankara 1996.

Parlatır, İsmail, "Menemenli-zâde Mehmed Tahir", *Büyük Türk Klâsikleri*, C 8, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1988, s. 462-463.

Polat, Nâzım H. *Şahabeddin Süleyman*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

Yetiş, Kâzım, *İbrahim Necmi Dilmen*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.